

KIBRIS'TAKİ EGEMENLİK ÇEKİŞMELERİ VE KKTC'NİN GÜÇLENEN DEVLET STATÜSÜ

DOÇ. DR. İSMAİL ŞAHİN

Öğretim Üyesi AHBV ÜNİ.

“

Bu yazıda Kıbrıs adasının egemenlik tarihi ele alınmakta ve bu çerçevedeki uzun liste dönüm noktaları üzerinden özetlenmektedir. Sonrasında ise Kıbrıs Türklerinin egemenlik haklarını Türkiye'nin de desteği ile zaman içerisinde ele alma durumu ve bunu Doğu Akdeniz meselesine yansımalarına kısaca değinilmektedir.

”

Ortadoğu bölgesinin tartışmalı alanlarından olan Doğu Akdeniz bölgesinde Kıbrıs adasının önemli bir konumu olduğu aşikârdır. Bu nedenle bu yazıda Kıbrıs adasının egemenlik tarihi ele alınmakta ve bu çerçevedeki uzun liste dönüm noktaları üzerinden özetlenmektedir. Sonrasında ise Kıbrıs Türklerinin egemenlik haklarını Türkiye'nin de desteği ile zaman içerisinde ele alma durumu ve bunu Doğu Akdeniz meselesine yansımalarına

kısaca değinilmektedir. Bunun en önemli nedeni, adanın bölgesel jeopolitik konumudur. Kıbrıs'ta Türklerin egemenliği 1571 yılında başlayıp 1923 yılına kadar devam etmiştir. 1923-1960 arası dönemde ise adada İngiliz egemenliği söz konusudur. 1878-1923 yılları arasında adayı yöneten İngiltere'nin dayandığı hukuk, 4 Haziran 1878 tarihli antlaşmadır. Antlaşmanın maddelerinden ve eklerinden de açıkça görüleceği üzere İngiltere'nin ada üzerindeki hâkimiyet yetkisi sınırlı ve geçicidir. İngiltere her ne kadar Birinci Cihan Harbi'ni bahane edip Mısır ve Kıbrıs'ı ilhak ettiğini ilan etmiş olsa da bu işlem uluslararası hukuk açısından de jure nitelikli bir eylem olarak görülmemiş; bu eksiklik veya sakatlık, Lozan Antlaşması'yla giderilmiştir.

KIBRIS ADASINDAKİ EGEMENLİK İDDİALARINA İLİŞKİN DÖNEMSELLEŞTİRME

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde İngiltere'nin hüküm sürdüğü 1878-1960 arası dönemde, Kıbrıs Rumları adanın egemenlik haklarının Yunanistan'a devredilmesi (Enosis) için ulusal ve uluslararası düzeyde örgütlü bir çaba harca-

mışlardır. 1878-1923 arası dönemde gerek Rum ve Yunanlıların talep ettiği Enosis gerekse de jeopolitik kaygılardan ötürü İngiltere tarafından Yunanistan'a teklif edilen Enosis, uluslararası hukuk nazarında 4 Haziran 1878 tarihli Türk-İngiliz Antlaşması'na açıkça aykırıdır. Dolayısıyla ada üzerindeki Osmanlı Devleti'ne ait egemenliğin

hukuk dışı yöntemlerle gasp edilmesi söz konusudur.

“

1945 sonrası yeniden şekillenen uluslararası sistemde, self determinasyon hakkı etrafında sömürgelerin bağımsızlık arayışlarına Kıbrıs Rumlarının da katıldığı görülmektedir. Yunanistan'ın 1954 yılında Kıbrıs'a self determinasyon hakkının tanınması için Birleşmiş Milletlere (BM) resmî başvuru yapmasıyla, Enosis yolunda uluslararası düzeyde en somut adım atılmıştır.

”

1923-1960 arası dönemde adanın egemenliği sadece İngiltere'ye aittir. Bu zaman dilimi, Kıbrıs Rumları ile Yunanistan'ın, adanın egemenliğinin Yunanistan'a devredilmesi için diplomatik mesainin en yoğun harcandığı dönemdir. 1945 sonrası yeniden şekillenen uluslararası sistemde, self determinasyon hakkı etrafında sömürgelerin bağımsızlık arayışlarına Kıbrıs Rumlarının da katıldığı görülmektedir. Yunanistan'ın 1954 yılında Kıbrıs'a self determinasyon hakkının tanınması için Birleşmiş Milletlere (BM) resmî başvuru yapmasıyla, Enosis yolunda uluslararası düzeyde en somut adım atılmıştır. 1947 yılında On İki Ada ve Meis'i topraklarına katmayı başaran Yunanistan'ın Kıbrıs'a uzanan hayalleri ve bu

hayalleri gerçeğe dönüştürme teşebbüsleri, Kıbrıs Türkleri ile Türkiye'yi ziyadesiyle rahatsız etmiştir. Nitekim her iki taraf da (Kıbrıs Türkleri ve Türkiye) self determinasyon talebinin, Enosis'e ulaşmak için kullanılan bir araç olduğunun farkındaydı.

1923-1960 arası dönemde Yunanistan ve Kıbrıs Rum temsilcileri, Kıbrıs Türklerinin tarihi hak ve menfaatlerini, onların da ayrı bir halk olarak self determinasyon hakkını kullanma yetkisine sahip olduğunu, bilinçli ve sistemli bir şekilde yok sayma yönünde bir eğilim ortaya koydular. Kıbrıs Türkleri bu tarihî ve hukuki haklarını örgütlü bir düzeyde savunmaya başvurunca bu defa toplumsal şiddet olaylarına maruz kaldılar. Buradaki şiddetin amacı, Kıbrıs Türklerinin bu savunmasını ortadan kaldırmak ve onları azınlık haklarına razı etmektir. Şurası çok açıktır, 1878-1960 arası dönemde Kıbrıs Rumlarının varmak istedikleri nihai durak Enosis'tir. Kıbrıs Rumları bu dönemde, maddi ve sosyal açıdan Yunanistan'dan daha müreffeh bir hayat sürmelerine rağmen kendilerine ait bir bağımsızlık veya egemenlik arayışında bulunmamışlardır.

Rumların Enosis diplomasisinin sonunu, Şubat 1959'da İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmaları getirmiştir. Artık Enosis yolu uluslararası düzeyde kapanmıştır. Öyle ki bu yeni "durum" başta Makarios olmak üzere Enosis taraftarı tüm kesimlerde büyük bir travma etkisi meydana getirmiştir.

“

Kıbrıs Cumhuriyeti, o güne kadar Rumların hayal ettiği bir egemenlik modeli değildi. Ayrıca “ulusal dava” olarak nitelendirdikleri, okullardan kilise ayinlerine, ticaret odalarından gençlik derneklerine, folklordan gazetelere, yediden yetmişe neredeyse tüm Rumların zihnine ve gönlüne ilmek ilmek işlenen Enosis hareketi engellenmiş; tarihî fırsat kaçınılmıştı.

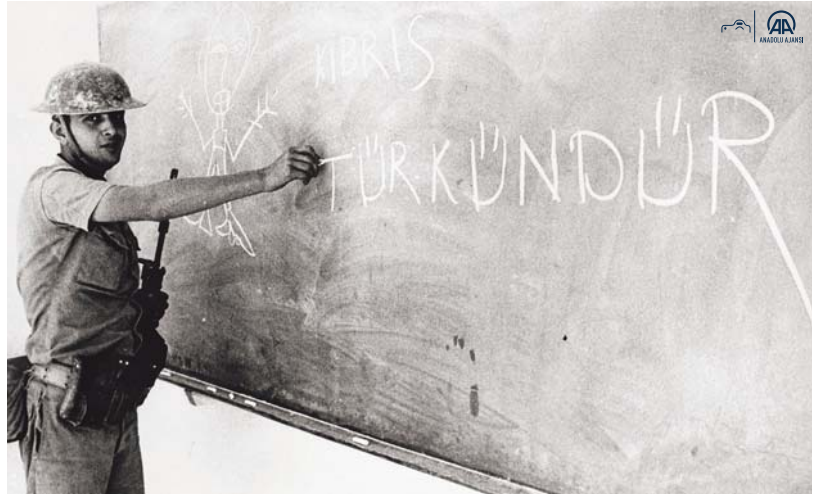
”

Bu depresyonun başlıca iki temel nedeni vardır. Birincisi, antlaşmalarla kurulan bağımsız ve bağlantısız Kıbrıs Cumhuriyeti, o güne kadar Rumların hayal ettiği bir egemenlik modeli değildi. Ayrıca “ulusal dava” olarak nitelendirdikleri, okullardan kilise ayinlerine, ticaret odalarından gençlik derneklerine, folklordan gazetelere, yediden yetmişe neredeyse tüm Rumların zihnine ve gönlüne ilmek ilmek işlenen Enosis hareketi engellenmiş; tarihî fırsat kaçınılmıştı. İkincisi, Türklerle ortak yönetecekleri bir devlet ortaya çıkmış ve bu devletin garantör ülkelerinden biri Türkiye olmuştu. Bu, hayal edilen, düşlenen veyahut ihtimal

verilen bir sonuç değildi. Tüm bu hayal kırıklıklarının Rumları bir “günah keçisi” aramaya yönelttiğini söylemek mümkündür.

Bu olaydan sonra toplumsal düzeyde belki de ilk kez, Kıbrıs Türkleri ciddi bir şekilde Enosis’i engelleyen bir “unsur” olarak görülmeğe başlandı. Sonraki yıllarda (1963-74), Kıbrıs Türklerine yönelik bir saman alevi gibi tutuşan şiddet olaylarının bir nedenini de burada aramak yerinde bir yaklaşım olabilir. Zira Rumlar, Türklerin kendileriyle eşit siyasi hak ve statüye sahip olmalarını hazmetmede oldukça güçlük çekiyorlardı. Aynı zamanda bu siyasal ve psikolojik hazımsızlık, Türklerin hak ve menfaatlerini teminat altına alan Kıbrıs Cumhuriyeti’ni kuran temel anlaşma metinleri ile anayasayı da kapsamına almıştır. Bu yüzden 1963-74 arası dönemde Kıbrıs Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios liderliğinde kurulan hükümetlerin nihai hedefi Türklerin devletin eşit ortakları olduğuna dair hükümleri ortadan kaldırmak olmuştur.

Rumlar hiçbir zaman, adanın yönetimini Kıbrıs Türkleriyle paylaşmak istememişlerdir. Bu nedenle onları, 1960 yılında kurulan devletin eşit ortakları olarak görmekten imtina etmişlerdir. 1967 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen Keşan ve Dedeoğaç Görüşmelerinde Enosis konusunun yeniden gündeme gelmesi, Yunan ve Rum makamlarının Kıbrıs’ta egemenliği bölüşmeme isteğinin somut bir göstergesiydi. Dolayısıyla 1963-74 arası yıllar, Kıbrıs Türklerinin uluslararası antlaşmalarla elde ettiği siyasi eşitlik statüsünün, Rumlar tarafından gasp edilmeye çalışıldığı bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Bir başka ifadeyle Rum yönetimi bu yıllarda, Kıbrıs Türklerinin uluslararası kişiliğini ortadan kaldırmanın peşinde koşmuştur. Bu sayede Türklerin dış dünyayla diplomatik ilişkiler kurması engellenmiştir. Diğer taraftan Rum yönetimi, adada siyasi ve hukuki kişiliğe sahip tek öznenin kendisi olduğunu, uluslararası toplumun hafızasına işlemeye çalışmıştır. Aslında tüm bu yapılanlar, Kıbrıs Cumhuriyeti’ni

kuran uluslararası metinlere açık bir tecavüz olmasına rağmen Rum-Yunan ikilisinin uluslararası düzeyde yürüttüğü propaganda bu gerçeği büyük ölçüde örtbas etmiştir.

KIBRIS TÜRKLERİNİN EGEMENLİK HAKLARINI ENGELLEME GİRİŞİMLERİ

Kıbrıs Türkleri 1967, 1974, 1975 ve 1983 yıllarında kurdukları siyasi teşekküllerle Rumların gasp etmeye çalıştığı ülkesel egemenlik haklarını korumaya çalışmışlardır. Benzer şekilde Kıbrıs Türkleri bu hamleleriyle Kıbrıs Rumlarının hukuki ve fiili egemenliğine bir sınır koymaya çabalamıştır. Nihayetinde 1963-74 yılları arasında ortaklık devletinden tasfiye edilen Kıbrıs Türklerinin, uluslararası huktan doğan egemenlik haklarını icra edecekleri herhangi bir otorite kalmamıştır. Zira uluslararası hukuk, devlet kavramı üzerine inşa

edilmiştir. Bu ilkenin yanı sıra egemenliğin ülke olgusu üzerine dayandığı gerçeği de dikkate alındığında, Kıbrıs Rumlarının Türkleri ayrı bir devlet ayrı bir ülke kurmaya mecbur bıraktığı görülmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) varlığı, yukarıdaki problemin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, Rum ve Türklerin ortak egemenlik yetkisinden doğduğu asla göz ardı edilmemelidir.

Altını çizerek vurgulanması gereken bir nokta ise Kıbrıs'taki sorunun kökeninde bir egemenlik uyumsuzluğunun bulunduğuudur. Kıbrıs Türklerinin egemenlik hak ve yetkileri, 1960 yılında kurulan ve 1963 yılında çöken Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devredilmiştir, Rumlara değil. Bu devletin Rumlar tarafından gasp edilmesi, Kıbrıs Türklerinin de egemenlik hak ve yetkilerinin ele geçirildiği manasına

gelmez. Dolayısıyla Rumların, Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs'ın tamamını temsil etme yetkileri söz konusu değildir. Zira Kıbrıs Cumhuriyeti'nin uluslararası işlemlerinin yasallığı ve meşruiyeti, Kıbrıs Türklerinin onayına/rızasına bağlıdır. Bu yüzden Rumların, adanın tamamını ilgilendiren konularda tek başlarına karar alma hak ve yetkileri bulunmamaktadır. Bu vaziyet, Kıbrıs adasının deniz yetki alanları için de geçerlidir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında Avrupa Birliği'ne üye olması ya da KKTC'nin Türkiye dışında başka bir devlet tarafından tanınmaması bu durumu değiştirmez. GKRY'nin adadaki egemenlik yetkisini tek elde toplama gayreti devam etmektedir. Bu haksız ve gayrimeşru keyfiyetin sonlandırılabilmesi için KKTC'nin egemen devlet yönü güçlendirilmelidir. Kuşkusuz bu yönde kat edilen mesafe ölçüsünde GKRY'nin egemenliğini adanın tamamına yayma girişimlerinin önüne geçilebilecektir. KKTC'nin güçlenen egemen devlet statüsünün ise Türkiye-KKTC ortaklığı neticesinde Doğu Akdeniz jeo-politik ve jeo-ekonomik gelişmelerde tartışmasız etkileri olacağı ise açıktır. Bu durum ise KKTC'nin egemen-devlet olma durumuna bahsedilen aktörler tarafından karşı çıkılmasının bir diğer gerekçesini oluşturmaktadır. Sonuç itibarıyla zaman içerisinde Kıbrıs adasında artan Türkiye etkisi ile egemen-devlet statüsü kazanma yönünde KKTC'nin gerçekleştirdiği ve gerçekleştireceği adımlar hem Kıbrıs adasına hem de Doğu Akdeniz gelişmelerine önemli oranda etki edecektir. ■